

De goeie ouwe, nieuwe economie

Bart van Ark

*De auteur is hoogleraar Economische ontwikkeling, technologische verandering en groei aan de Rijksuniversiteit Groningen en is directeur van het Groningen Growth and Development Centre.
h.h.van.ark@rug.nl*

Waar blijven de productiviteitseffecten van de 'nieuwe economie'? Informatie- en communicatietechnologie (ict) is een typische doorbraaktechnologie en het duurt een paar jaar

voordat de productiviteitseffecten ervan zich openbaren. Voor Europa is er op dit front weinig goed nieuws te melden. Gedurende de periode van 1987 tot 1995 groeide de arbeidsproductiviteit in de EU-15 gemiddeld met 2,2% per jaar. Nieuwe productiviteitscijfers voor de periode van 1995 tot 2004 tonen dat deze groeifors is vertraagd tot 1,5% per jaar (McGuckin & Van Ark, 2005; Van Ark & Inklaar, 2005).

Er zijn grote verschillen binnen de EU-15, maar de meeste Europese landen (en met name de grotere landen) bevinden zich in de onderste helft van de ranglijst van OESO-landen. De Verenigde Staten, Australië en zelfs Japan bevinden zich allen in de bovenste helft. Belangrijker dan dat: behalve Korea en Noorwegen laten alle OESO-landen buiten de EU-15 in de laatste conjunctuurcyclus een versnelling in de arbeidsproductiviteitsgroei zien ten opzichte van de vorige cyclus.

De vertraging in productiviteitsgroei is in de meeste Europese landen gepaard gegaan met een broodnodige verbetering in de arbeidsparticipatie. Dat is echter geen verklaring voor de achterblijvende productiviteitscijfers, omdat de negatieve productiviteitseffecten van toenemende participatie na een aantal jaren zouden moeten verdwijnen. Door leereffecten verbeteren nieuwe cohorten van werkenden snel hun productiviteit. Na een decennium van toenemende participatie (in Nederland inmiddels bijna twee decennia) is dit productiviteitsherstel nog steeds niet waar te nemen en erodeert het oorspronkelijke productiviteitsvoordeel van veel Europese landen steeds verder.

Na de ict-hype in de tweede helft van de jaren negentig is de bijdrage van ict-kapitaal aan de arbeidsproductiviteitsgroei in vrijwel alle OESO-landen teruggelopen; in Europa niet minder snel dan elders. Met uitzondering van Ierland, Finland en Zweden lagen de productiviteitseffecten van ict-productie in Europa altijd al lager dan in de Verenigde Staten. Ook deze effecten zijn sterk afgenomen sinds 2000.

Het goede nieuws zou moeten komen van een efficiënter gebruik van ict. De totale factor productiviteit (tfp) zou sterker moeten groeien in bedrijfstakken die aan het eind van de jaren negentig veel hebben geïnvesteerd in ict. De VS hebben sinds het midden van de jaren negentig inderdaad een spectaculaire toename in tfp-groei laten zien. Deze is sterk geconcentreerd in marktdiensten, zoals de handel, de financiële dienstverlening en – sinds 2000 – de zakelijke dienstverlening. Daarentegen is in Europa de groei van de totale factor productiviteit voorzover niet direct gerelateerd aan ict-productie sinds 2000 geslonken tot vrijwel nihil.

De snelle tfp-groei in de VS lijkt niet zozeer het directe resultaat te zijn van de investeringen in ict als zodanig (de zogenaamde hard savings). Vooral de bedrijven die ict hebben gecombineerd met investeringen in immaterieel kapitaal en organisatorische innovaties, hebben snellere tfp-groei gerealiseerd (de zogeheten soft savings). Een goed voorbeeld is de detailhandel. Deze bedrijfstak heeft zich getransformeerd van een klassieke sector die dozen verschuift tot een sector die informatie verschaft aan consument en producent over waar, op welke tijd, welke goederen en diensten worden aangeboden en gevraagd. Ict is zonder twijfel van groot belang geweest voor de introductie van lean retailing. Het zijn echter vooral de organisatorische innovaties die ervoor gezorgd hebben dat dit business model tot een spectaculaire toename in productiviteit van Amerikaanse detailhandelbedrijven heeft geleid (McGuckin et al., 2005). Maar weinig bedrijven in Europa komen zelfs maar in de buurt van de prestaties van detaillisten in de VS.

De marktomgeving is bepalend voor de mate waarin de soft savings productiviteitsgroei kunnen genereren. Immaterieel kapitaal (menselijk kapitaal, kennis en organisatorisch kapitaal) behoort typisch tot de bedrijfsspecifieke productiemiddelen. Dit type kapitaal is doorgaans minder makkelijk overdraagbaar tussen organisaties dan fysiek kapitaal (zoals ict-kapitaal), zodat potentiële productiviteitswinsten niet onmiddellijk weglekken uit de organisatie. Zulke investeringen zijn dus de moeite waard, maar wel op voorwaarde dat de productmarkten deze bedrijven in staat stellen om nieuwe markten voor hun producten en diensten te ontwikkelen en minder productieve concurrenten de pas af te snijden.

Het goede nieuws over de nieuwe economie blijft uit – niet vanwege een gebrek aan ict-kapitaal of immaterieel kapitaal, maar vanwege het ontbreken van prikkels om dit kapitaal productief in te zetten. De achterblijvende hervormingen in product-, arbeids- en kapitaalmarkten worden verder vertraagd door het gebrek aan politieke wil om deze agenda aan de Europese kiezer te verkopen. Er is te weinig nagedacht over de volgorde van de hervormingen. Ook is te weinig nagedacht over de opzet van (tijdelijke) compensatiemechanismen voor de onvermijdelijke verliezers: de persoon, niet zijn of haar baan, verdient bescherming en stimulansen om een nieuwe baan te vinden. Ook binnen Europa kunnen we leren van elkaars fouten en successen; niet alleen van Amerika. Europa heeft meer kapitaal nodig. Vooral meer politiek kapitaal om de hervormingsagenda uit het slop te halen. Dat zou het beste nieuws zijn voor de nieuwe economie. ■

Literatuur

- Ark, B. van & R.C. Inklaar (2005) *Catching Up or Getting Stuck? Europe's Troubles to Exploit ICT's Productivity Potential*. Groningen Growth and Development Centre.
- McGuckin, R.H. & B. van Ark (2005) *Performance 2005. Productivity, Employment and Income in the World's Economies*. New York: The Conference Board.
- McGuckin, R.H., M. Spiegelman & B. van Ark (2005) *The Retail Revolution. Can Europe Match U.S. Productivity Performance?* Research Report R-1358-05-RR, New York: The Conference Board.